

ORAN

$b \neq 0$ olmak üzere, $\frac{a}{b}$ ifadesine a'nın b'ye oranı denir.

- a ve b aynı birimde olmalıdır.
3 elmanın 4 portakala oranı olmaz.
- Oran, birimsizdir.
3 elmanın 4 elmaya oranı $\frac{3}{4}$ tür.
- $\frac{a}{b}$ ifadesi a:b olarak da gösterilebilir.

ORANTI

İki veya daha fazla oranın eşitliğine **orantı** denir.

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = k$$

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = \frac{e}{f} = k \rightarrow \text{Üçlü orantı} \quad k: \text{Orantı sabitidir.}$$

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} \text{ orantısı } a:b=c:d \text{ şeklinde de gösterilebilir.}$$

ÖZELLİKLER

★ İçler dışlar çarpımı ile $\frac{a}{b} = \frac{c}{d} \rightarrow a \cdot d = b \cdot c$ olur.

★ $\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = k \rightarrow a = b \cdot k$ ve $c = d \cdot k$ olur.

★ $\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = k \rightarrow \frac{b}{a} = \frac{d}{c} = \frac{1}{k}$ olur.

★ $\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = k \rightarrow \frac{a+c}{b+d} = k$ olur.

★ $\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = k \rightarrow \frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} = k^2$ olur.

★ $\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = k \rightarrow \frac{a^n}{b^n} = \frac{c^n}{d^n} = k^n$ olur.

ÖRNEK:

$\frac{a}{b} = \frac{3}{8}$ olduğuna göre, $\frac{2a+b}{3a-b}$ oranını bulalım.

Çözüm:

$$\frac{a}{b} = \frac{3}{8} \Rightarrow a = 3k \text{ ve } b = 8k \text{ olur.}$$

$$\text{O halde, } \frac{2a+b}{3a-b} = \frac{2.3k+8k}{3.3k-8k} = \frac{14k}{k} = 14 \text{ tür.}$$

Burada sonuç k ya bağılı olmadığı için $a = 3$ ve $b = 8$ alınarak da oran bulunabilir.

$$\text{Buna göre, } \frac{2a+b}{3a-b} = \frac{2.3+8}{3.3-8} = \frac{14}{1} = 14 \text{ olur.}$$

ÖRNEK:

$2x = 3y$ ise $\frac{x+2y}{x-2y}$ oranı kaçtır?

ÇÖZÜM

$x = 3k$ olsun.

$$2x = 3y \Rightarrow 6k = 3y \Rightarrow y = 2k \text{ olur.}$$

Sorulan ifadede bunları kullanırsak,

$$\frac{x+2y}{x-2y} = \frac{3k+4k}{3k-4k} = \frac{7k}{-k} = -7 \text{ buluruz.}$$

ÖRNEK:

$\frac{a-3b}{2a+b} = \frac{1}{4}$ olduğuna göre, $\frac{a-b}{a+b}$ oranını bulalım.

Çözüm:

$$\frac{a-3b}{2a+b} = \frac{1}{4} \Rightarrow 4(a-3b) = 1.(2a+b)$$

$$\Rightarrow 4a - 12b = 2a + b$$

$$\Rightarrow 2a = 13b \text{ dir.}$$

O halde, istenen oranı bulmak için a yerine 13, b yerine 2 yazılırsa

$$\frac{a-b}{a+b} = \frac{13-2}{13+2} = \frac{11}{15} \text{ bulunur.}$$

ÖRNEK:

$\frac{a}{3} = \frac{b}{4} = \frac{c}{8}$ olduğuna göre, $\frac{a.c+b^2}{a.(b+c)}$ oranını bulalım.

Çözüm:

$$\frac{a}{3} = \frac{b}{4} = \frac{c}{8} = k \text{ olsun.}$$

$a = 3k$, $b = 4k$ ve $c = 8k$ olur.

$$\begin{aligned} \text{O halde, } \frac{a.c+b^2}{a.(b+c)} &= \frac{3k.8k+(4k)^2}{3k(4k+8k)} \\ &= \frac{24k^2+16k^2}{3k.12k} \\ &= \frac{40k^2}{36k^2} \\ &= \frac{10}{9} \text{ dur.} \end{aligned}$$

Yine burada da sonuç k ya bağılı olmayacağından $a = 3$, $b = 4$ ve $c = 8$ değerleri seçilerek oran bulunabilirdi.

ÖRNEK:

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = \frac{3}{5}$$

$$2a + 3c = 15$$

ise $2b + 3d$ ifadesinin değerini bulalım.

Çözüm:

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = \frac{3}{5}$$

$$\Rightarrow \frac{2a+3c}{2b+3d} = \frac{3}{5} \text{ tir.}$$

$$\Rightarrow \frac{15}{2b+3d} = \frac{3}{5}$$

$$\Rightarrow 3(2b + 3d) = 75$$

$$\Rightarrow 2b + 3d = 25 \text{ olur.}$$

ÖRNEK:

$$\frac{x}{2} = \frac{y}{3} = \frac{z}{4}$$

$$5x - 2y + z = 56$$

olduğuna göre, y değerini bulalım.

Çözüm:

$$\frac{x}{2} = \frac{y}{3} = \frac{z}{4} = k \text{ olsun.}$$

$$x = 2k, y = 3k \text{ ve } z = 4k \text{ dir.}$$

$$5x - 2y + z = 56$$

$$\Rightarrow 5.2k - 2.3k + 4k = 56$$

$$\Rightarrow 10k - 6k + 4k = 56$$

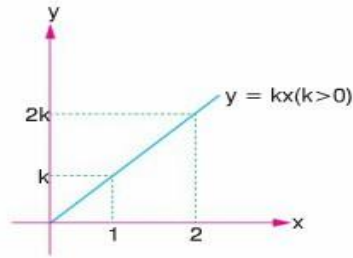
$$\Rightarrow 8k = 56 \Rightarrow k = 7$$

$$y = 3k \text{ olduğundan } y = 3.7 = 21 \text{ bulunur.}$$

ORANTI ÇEŞİTLERİ

1.) DOĞRU ORANTI:

İki çokluktan biri artarken diğeri de aynı oranda artıyorsa ya da biri azalırken diğeri de aynı oranda azalıyorsa bu çokluklar **doğru orantılıdır**. Eğer iki çokluk orantılıdır deniliyorsa burada doğru orantıyı anlamalıyız.

Doğru orantılı iki çokluğun oranı sabittir.

y ile x doğru orantılı ise $\frac{y}{x} = k \Rightarrow y = kx$ tir.

x, y, z sayıları sırasıyla a, b, c sayılarıyla doğru orantılı ise

$$\frac{x}{a} = \frac{y}{b} = \frac{z}{c} = k \text{ dir.}$$

ÖRNEK:

Bir işçi 108 m² duvarı 4 günde örebilirse 270 m² duvarı kaç günde örebilir?

ÇÖZÜM:

108 m² duvarı $\swarrow$ 4 günde örerse
270 m² duvarı $\searrow$ x günde örer

D.O

$$108.x = 270.4$$

$$x = 10 \text{ günde örer.}$$

ÖRNEK:

Bir araba 12 lt yakıt ile 200 km gitmektedir. 300 km uzunluğundaki bir yol için ne kadar yakıt gerekir?

ÇÖZÜM:

$$\begin{array}{r} 12 \text{ lt} \searrow \nearrow 200 \text{ km} \\ x \text{ lt} \nearrow \searrow 300 \text{ km} \\ \hline \end{array}$$

$$\text{D.O: } 12 \cdot \overset{3}{\cancel{300}} = x \cdot \overset{2}{\cancel{200}} \text{ dir.}$$

$$36 = 2x \Rightarrow x = 18 \text{ lt dir.}$$

ÖRNEK:

x, y ve z sayıları sırasıyla 2, 3 ve 5 ile orantılıdır.

$x + 2y - z = 24$ ise $x - y$ kaçtır?

ÇÖZÜM:

$$\frac{x}{2} = \frac{y}{3} = \frac{z}{5} = k \text{ dir.}$$

$$x + 2y - z = 24 \text{ ise}$$

$$2k + 2 \cdot 3k - 5z = 24$$

$$2k + 6k - 5k = 24$$

$$3k = 24 \Rightarrow k = 8 \text{ dir.}$$

$$x - y = 2k - 3k = -k = -8 \text{ dir.}$$

ÖRNEK:

500 tl yaşları 7,8 ve 10 olan üç kardeşe yaşları ile orantılı olarak paylaşılacaktır. En büyük kardeş kaç lira alır?

ÇÖZÜM:

Kardeşler a, b ve c lira alsın dersek.

a, b ve c sayıları 7,8 ve 10 ile orantılıdır deriz ve

$$\frac{a}{7} = \frac{b}{8} = \frac{c}{10} = k$$

$a=7k$, $b=8k$, $c=10k$ yazabiliriz.

$a + b + c = 500$ olduğundan,

$$7k + 8k + 10k = 500$$

$$25k = 500$$

$k=20$ çıkar. en büyük kardeş $10k=10 \cdot 20=200$ tl alır.

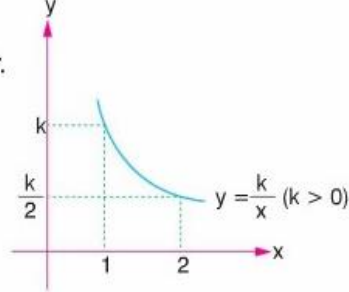
2-) TERS ORANTI

İki çokluktan biri artarken diğeri de aynı oranda azalıyor ya da biri azalırken diğeri de aynı oranda artıyorsa bu çokluklar **ters orantılıdır**.

Ters orantılı iki çokluğun çarpımı sabittir.

y ile x ters orantılı ise

$$y \cdot x = k \Rightarrow y = \frac{k}{x} \text{ tir.}$$

x, y, z sayıları sırasıyla a, b, c sayıları ile ters orantılı ise
 $a \cdot x = b \cdot y = c \cdot z = k$ dır.

ÖRNEK:

Bir işçi bir işi tek başına 12 günde tamamlıyor. Aynı koşullarda aynı işi 6 işçi kaç günde tamamlar?

ÇÖZÜM:

$$\begin{array}{l} 1 \text{ işçi} \quad \longleftrightarrow \quad 12 \text{ günde} \\ (+) 6 \text{ işçi} \quad \longleftrightarrow \quad x \text{ günde} \quad (-) \\ \text{T. O.} \end{array}$$

$$6 \cdot x = 1 \cdot 12 \rightarrow \frac{6}{6} x = \frac{12}{6} 2$$

$$x = \frac{1 \cdot 12}{6} = 2 \text{ günde tamamlar.}$$

ÖRNEK:

Özdeş 8 musluk bir depoyu 15 saatte doldurabildiğine göre, bu musluklardan 3 tanesinin aynı depoyu kaç saatte doldurabileceğini bulalım.

Çözüm:

Musluk sayısı azaldıkça deponun dolma süresi aynı oranda artacağından, musluk sayısı ile deponun dolma süresi ters orantılıdır.

$$8 \text{ musluk} \rightarrow 15 \text{ saatte doldurursa}$$

$$3 \text{ musluk} \rightarrow x \text{ saatte doldurursun}$$

$$\text{T.O} : 8 \cdot 15 = 3 \cdot x \Rightarrow x = 40 \text{ saat}$$

ÖRNEK:

x, y, z sayıları sırasıyla 4, 5, 6 sayılarıyla ters orantılıdır.

$$x - y + z = 26$$

olduğuna göre, $x + y - z$ ifadesinin değerini bulalım.

ÇÖZÜM:

x, y, z sayıları sırasıyla 4, 5, 6 ile ters orantılı ise $4.x = 5.y = 6.z$

EKOK(4, 5, 6) = 60 olduğundan orantı sabitini 60.k seçersek

$$4.x = 5.y = 6.z = 60.k \Rightarrow x = 15k, y = 12k, z = 10k \text{ olur.}$$

$$x - y + z = 26 \Rightarrow 15k - 12k + 10k = 26 \Rightarrow 13k = 26$$

$$\Rightarrow k = 2 \text{ bulunur.}$$

Buna göre, $x + y - z = 15k + 12k - 10k = 17k = 17.2 = 34$ tür.

ÖRNEK:

x,y,z sayıları sırası ile 2,3 ve 4 ile ters orantılıdır. $x+y+z=65$ ise $x=?$

ÇÖZÜM:

$x.2=y.3=z.4$ şeklinde yazılır

$$x.2=y.3=z.4=12k \text{ olsun.}$$

Buradan $x=6k, y=4k, z=3k$ olur.

$$x+y+z=65 \text{ ise } 6k+4k+3k=65$$

$$13k=65$$

$$k=5 \text{ çıkar.}$$

$x=6k$ olduğundan, $x=6.5=30$ bulunur.

ÖRNEK:

Bir baba 360 tl yi yaşları 12,15,10 olan olan üç çocuğuna yaşları ile ters orantılı olacak şekilde paylaşmak istiyor. En az para alan çocuk kaç tl almıştır?

ÇÖZÜM:

Kardeşler a,b,c kadar para alsınlar. a,b,c sırasıyla 12,15 ve 10 ile ters orantılıdır deriz.

$$a \cdot 12 = b \cdot 15 = c \cdot 10 = 180k$$

$$a = 15k, b = 12k, c = 18k \text{ olur.}$$

$$a + b + c = 360$$

$$15k + 12k + 18k = 360,$$

$45k = 360$ buradan $k = 8$ çıkar. En az parayı alan da $12k = 12 \cdot 8 = 96$ tl almıştır.

3.) BİLEŞİK ORANTI:

En az iki doğru veya ters orantıdan oluşan orantılardır.

- y sayısı; x ile doğru, z ile ters orantılı ise $y \cdot z / x = k$ dır.
- Bileşik orantı problemlerinde kapasite, zaman, işçi sayısı gibi değişkenler yapılan iş ile doğru orantılı olduğundan yapılan işin diğer değişkenlerin çarpımına oranı sabittir.

ÖRNEK:

Aynı kapasitedeki 6 işçi günde 10 saat çalışarak 3 günde 30 m^2 halı dokursa, aynı kapasitedeki 5 işçi günde 6 saat çalışarak 20 m^2 halıyı kaç günde dokurlar?

ÇÖZÜM:

6 işçi	→ 10 ar saat	→ 3 günde	30 m ² dokursa
5 işçi	→ 6 şar saat	→ x günde	20 m ² dokur.
Ters Orantı		Ters Orantı	Doğru Orantı
$6 \cdot 10 \cdot 3 \cdot 20 = 5 \cdot 6 \cdot x \cdot 30$			
$\Rightarrow x = 4$ gündür.			

II.YOL

$$\frac{1. \text{ grubun yaptığı iş miktarı}}{\text{diğer verilenler}} = \frac{2. \text{ grubun yaptığı iş miktarı}}{\text{diğer verilenler}}$$

$$\frac{30}{6 \cdot 10 \cdot 3} = \frac{20}{5 \cdot 6 \cdot x}$$

$$30 \cdot 5 \cdot 6 \cdot x = 20 \cdot 6 \cdot 10 \cdot 3$$

$$x = 4$$

ÖRNEK:

16 işçi günde 8 saat çalışarak 24 parça işi 15 günde bitirebildiklerine göre, 20 işçi günde 5 saat çalışarak 25 parça işi kaç günde bitirebilir?

ÇÖZÜM:

$$\frac{1. \text{ grubun yaptığı iş miktarı}}{\text{diğer verilenler}} = \frac{2. \text{ grubun yaptığı iş miktarı}}{\text{diğer verilenler}}$$

$$\frac{24}{16 \cdot 8 \cdot 15} = \frac{25}{20 \cdot 5 \cdot X}$$

$$X = 20$$

ÖRNEK:

a ve b sayıları sırasıyla 3 ve 4 ile doğru, c sayısı ise 2 ile ters orantılıdır.

$3a - 2b + c = 12$ ise b kaçtır?

ÇÖZÜM:

$\frac{a}{3} = \frac{b}{4} = 2c$ şeklinde eşitlik kurabiliriz.

$a = 6c$ ve $b = 8c$ dir.

$3a - 2b + c = 12$ ise

$$18c - 16c + c = 12$$

$$3c = 12 \Rightarrow c = 4 \text{ tür.}$$

$$b = 8c = 8 \cdot 4 = 32 \text{ dir.}$$

Aritmetik Ortalama: n tane sayının toplamının n ye bölünmesiyle elde edilen değere bu sayıların **aritmetik ortalaması** (ortalaması) denir.

$x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ sayılarının ortalaması

$$\frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} \text{ dir.}$$

Örneğin;

- a ve b nin aritmetik ortalaması: $\frac{a+b}{2}$ dir.
- 2, 8, 11 sayılarının aritmetik ortalaması: $\frac{2+8+11}{3} = 7$ dir.

ÖRNEK:

Üç öğrenci bir sınavda 100, 104, 111 net yapmışlardır. O halde ortalama kaç net yapmışlardır?

ÇÖZÜM:

$$\frac{100 + 104 + 111}{3} = \frac{315}{3} = 105$$

ÖRNEK:

Altı tane sayının ortalaması 15 ise bu sayıların toplamını bulalım.

Çözüm:

Sayıların toplamı, sayıların adedi ile sayıların ortalamasının çarpımına eşittir.

Buna göre, 6 sayının toplamı $6 \cdot 15 = 90$ dir.

ÖRNEK:

Ortalaması 8 olan üç tane sayıya toplamları 36 olan iki sayı ilave edilirse yeni ortalamanın kaç olacağını bulalım.

Çözüm:

Ortalaması 8 olan üç tane sayının toplamı, $8 \cdot 3 = 24$ tür.

Bu sayılara toplamları 36 olan iki sayı ilave edildiğinde toplamları

$24 + 36 = 60$ olur. Bu beş sayının ortalaması: $\frac{60}{5} = 12$ bulunur.

ÖRNEK:

Aritmetik ortalaması 18 olan 11 tane sayıdan aritmetik ortalaması 12 olan kaç tane sayı çıkarılırsa kalan sayıların aritmetik ortalaması 34 olur?

Çözüm:

Ortalaması 18 olan 11 sayının toplamı $18 \cdot 11 = 198$ dir. Bu sayılardan ortalaması 12 olan x tane sayıyı çıkarırsak, geriye kalan $11 - x$ tane sayının toplamı $198 - 12 \cdot x$ olur. Kalan sayıların ortalaması 34 olduğuna göre,

$$\frac{198 - 12 \cdot x}{11 - x} = 34 \Rightarrow 198 - 12x = 374 - 34x$$

$$\Rightarrow 22x = 176 \Rightarrow x = 8 \text{ bulunur.}$$

ÖRNEK:

Bir gruptaki öğrencilerin yaş ortalaması 16, öğretmenlerin yaş ortalaması 30 dur.

Öğrencilerin sayısı, öğretmenlerin sayısının 3 katı olduğuna göre, grubun yaş ortalamasını bulalım.

Çözüm:

Öğrencilerin sayısı, öğretmenlerin sayısının 3 katı olduğuna göre, öğretmenlerin sayısına x dersek öğrencilerin sayısı $3x$ olur. Öğretmenlerin yaş ortalaması 30 ise öğretmenlerin yaşları toplamı $30x$ dir. Öğrencilerin yaş ortalamaları 16 ise öğrencilerin yaşları toplamı,

$16 \cdot 3x = 48x$ dir.

$$\text{Grubun yaş toplamı} = 30x + 48x = 78x$$

$$\begin{aligned} \text{Grubun yaş ortalaması} &= \frac{\text{Gruptakilerin yaşları toplamı}}{\text{Gruptakilerin sayısı}} \\ &= \frac{78x}{4x} = 19,5 \text{ bulunur.} \end{aligned}$$

ÖRNEK:

5 kişilik bir grubun yaş ortalaması 22 dir. Bu gruba yaş ortalaması 29 olan iki kişi katılırsa yeni yaş ortalaması kaç olur?

ÇÖZÜM:

5 kişinin yaşları toplamı $= 5 \cdot 22 = 110$ dur.

Sonradan gelen 2 kişinin yaşları toplamı $= 2 \cdot 29 = 58$

O halde 7 kişinin yaşları toplamı $= 110 + 58 = 168$ dir.

Yeni Ortalama $= \frac{168}{7} = 24$ tür.